

Arbuſtum.

FONTICVLVS.

SPINETVM.

Ζητῶν εὑρήσεις ὃ θέλον ἀλλὰ βαιόν.

Τὸ θέλον ἀκμάζει βαιὸν χρόνον, ἢν δὲ παρέλθῃ.

Πάντων δυσχερέστατον τὸ πᾶσιν ἀρέσκειν.

PARISIIS,
Apud Franciſcum Stephanum,
1 5 4 2.

Caroli Stephani

ARBVSTVM.

Absoluto Seminario, venit in mentem nobis, vt huic Arbustum subnecteremus: in quo reliquas arbores à fructiferis, quę post hortos vnà conseri solent, simul explicabimus, interea dum syluam adornare vacabit per otium. Nam id iure quodam consequi existimamus, vt post hortos, fructiferarum arborum seminaria quotidie videantur: quæ etiam iisdem mœnibus, atque adeo sæpibus inclusa sunt, & in hortorum appellatione, quemadmodum & tota domus, facile venire solent. Fructiferas autem arbores proprio quodam vocabulo appellato, quæ fructuum colligendorum, & deliciarum gratia conseruntur: vt ex hortis, & flores, & condimentarias ac iuscularias herbas: ex seminarijs, delicatos & educandæ familiæ peculiares fructus colligamus: cuiusmodi sunt malorum omnium genera: item etiam cerasiorum, ficuum, & huiusmodi fructuum: vnde ea quidem seminaria dicta pomaria, ceraseta, ficeta. Proinde, ab iis seminariis, solent esse quædam irrigua loca, permultis arboribus oblectationis potius quàm alterius vtilitatis gratia cōsita: quæ nos arbusta vocabimus, quanquam & Arbustum (vt initio Seminarij docuimus) aliud præterea significet.

Quin & præter aquarum commoditatem, quibus horti & parata erãt apud antiquos in opimis fundis irrigua, ſolebant etiam vites haud longe à prędijs & ædibus ruſticis conſeri. Itaq; permultę quoque arbores illuc erant conſitæ: ad quas vites alligabant & diſponebant antiqui eo more, quo in vineto docuimus. Non erit igitur præter rem & inſtitutum noſtrum, de ijs arboribus poſt ſeminariũ dicere, antè quàm pratum aut vinetum diſponamus. Nam eæ ſanè de quibus mox acturi ſumus, in ſyluam cadere non poſſunt: ſunt enim ferè omnes irriguæ, & in aquoſis ac priuatis & domeſticis locis præcipue ſuccreſcũt, in vſum atque oblectationem domeſticam: cuiuſmodi ſunt vlmus, ſalix, platanus, populus, & id genus aliæ, de quibus mox eſt nobis agendum.

ARBVSTVM igitur hoc loco cũ antiquis rei ruſticæ ſcriptoribus, dicemus locum arboribus vitiferis (ſic enim loquitur Palladius) conſitũ per ordines: in quo vites ipſis quidem arboribus ſeſquipedis ſpatio diſtantes applicabant, ne arboris incremento opprimerentur, ſi minus haberent ſpatium: caueis etiam muniebãt aduerſus pecoris appetentis iniurias. Quin & frumẽtum interſerebãt, atque ita vitibus & ſegetibus indulgebatur, relictis quadragenis pedibus inter arbores ad frumẽtum ſerendum: ſiquidem lætus, amplus & opimus erat ager: in exili enim agro, tantum vicenos pedes relinquebant. Quas autem arbores appellat Palladius vitiferas, eæ certe ſunt à nobis hoc loco

describendæ:nẽpe salix,vlmus,opulus,& cęterę id genus,quas ꝓfecto inter fructiferas,& eas quas in Seminario descripsimus,nõ fuit ęquũ interserere.

Arbustum Italicũ appellat Columella id quod superius docuimus:cuiusmodi hodie passim in Italia videtur : quod etiam multa diligentia putatur & excolitur ad arbustiuarum vitium sustentacula & nutrimenta. Vnde arbustare vocabulum deductum,quo significabant antiqui agrum arboribus conserere ad maritandas vites.

Arbustum Gallicum humilioribus arboribus consitum erat: neque iis quidem admodum frondosis , vt facilius vitis ab arbore ad arborem traduceretur:quos traduces,quia Galli (vt Varro refert)rumpos appellabant: hinc certe conijcio huiusmodi arbusta Gallica , rumpotina & rumpotineta appellata.Nam ferè ita constitutum rumpotinetum animaduerti(inquit Columella lib.5.cap. 7.)vt ad octo pedes,locis siccis & cliuosis: ad duodecim, locis planis & vliginosis tabulata disponãtur. Plerunque autem arbor in tres ramos diuiditur,quibus singulis ab vtraque parte cõplura brachia summittũtur,tum omnes penè virgæ,ne vmbrent eo tempore,quo vitis putatur,abraduntur.

In nostro igitur hoc Arbusto , & salictum , & vlmarium & lauretum ac myrtetum , item etiam populetum complectemur : vt vno atque eodem loco variarum arborum seminaria contineantur: post hæc autem Vinetum subiungemus.

Salictum.

Salictum appellabimus locum ſalicibus conſitum, vtilitatis gratia. nempe ad vimina vel perticas colligendas, quibus ad multa rei familiaris atque adeò ruſticę negotia vti poſſim⁹: nullius enim tutior reditus, minoriſve impendij, aut tempeſtatis ſecurior. Vulgus noſtum vocat *une ſaulſaye*. Eſtque is locus potiſſimum riguus aliquo amne: amat enim hæc arbor imprimis huiuſcemodi loca: & in aquoſis ſata quamoptime germinat: ſed lætiſſime & celeriter ex auulſione quod vulgus noſtrum vocat *de fiche*: deponitur enim commode cacuminibus vel taleis, & ſpatia laxiora deſyderat, per quinum pedum interordinia, quēadmodum in quincuncis explicatione docuimus. Huiuſmodi quincunces ſalictarios videas elegantiſſime diſpoſitos in cœnobio diui Victoris extra muros Pariſinos. Nonnunquam etiam ſalix (inquit Columella lib. 5. cap. 7) in arbuſto Gallico â pleriſque ad vinearum vſum diſponitur: ſed niſi in aquoſis locis, vbi aliæ arbores difficulter comprehendunt, ponenda non eſt, quia vini ſaporē infeſtat. Nunc ad arboris deſcriptionem & genera veniendum.

SALIX, Grēcis itea, vulgo *ſaulx*, ita dicta (inquit Feſtus) ꝙ ſaliat, ſurgátque cito: *ὀλεσίκαρπος* ab Homero appellata, quòd ocyſſime ſemen amittat, antequam omnino maturitatem ſentiat. Cæ-

terum quod ad eius descriptionem attinet, contorto & breui caudice assurgit, ramis longis, è trunco extremo, velut de capite prodeuntibus, lentis, flexilibus: foliis longis, subtus incanis, supernè virentibus, flore seu nucamento squamatim compactili, lanuginoso, propendente: fructu qui facile ante maturitatem euanescat.

Salicum plura genera tum apud nos, tum etiam apud antiquos authores inuenio, solo vsu, vel etiã magnitudine, & corticis forma inter se discreta. Quædam enim salix in proceritatem magnam emittit iugis vinearum perticas, paritque balteo corticis vincula. Ea est quam antiqui rustici, ob id, perticalem vel perticariam appellarunt: Theophrastus candidam vocauit è re ipsa.

Alia est salix, sequacis ad vinctũ lentitiæ virgas ferens, à Plinio Gallica appellata, à Theophrasto salix nigra: quòd sit nigro aut puniceo cortice. Vulgus nostrum vocat *du bursauli*.

Græca porrò, quæ dicitur salix Plinio & Columellæ, satis est ea quidem humilis, & rubenti materia, qua pręcipue ad vimina vtimur: vnde etiam salix viminalis appellata, ab ipso vsu. Vulgus nostrum vocat *de l'osier*.

Sabina vero, quam etiam amerinam salicem vocarunt authores, candidior est superiore, & ad vitellinum colorem (vel luteum, si mauis) potius tendens: coactæ est breuitatis, sponte naturæ pumila: virgas fert quæ detracto cortice, leni sunt admodũ tractatu, quibus vtimur ad corbes,

cistulas,& vasa, quæ ob id viminalia appellantur. Ea est salix quam vulgus nostrum vocat *franc osier*: Gallia Lugdunensis *ambre*.

Salicem præterea amerinã Dioscorides à Latinis vocari existimat, quam nos viticem, Græci agnon & lygon. Vulgus pharmacopolarum corrupte agnum castum appellat, vtraque voce idem significante. Cuius arboris aut fruticis tanta est cum salice amerina foliorum & virgarum similitudo, vt non ab re eam pro ipsa salice vsurparit Dioscorides. Itaque de vitice hoc loco dicendum, quemadmodum in Vineto sumus polliciti.

VITEX Latinis dictus, quoniam habet surculos ligandis rebus idoneos, haud secus ac salix viminalis & amerina: Agnos Græcis dicitur, quòd (authore Galeno) castitatem conseruet ijs quibus estur aut bibitur: vel quoniam matronæ in Thesmophorijs Atheniensium castitati studentes (inquit Dioscorides) eius folijs lectos sibi sternerent: Lygon etiam Græcis appellatur, propter surculorum firmitatem.

Viticis duo genera: Maior, qui vitex albus dicitur, arborescitque salicis modo, & eadem habet folia: nisi quòd perpetuo virent, & grauiorem spirant odorem: ramis frangi contumacibus: flore ex purpura candido, piperis semine: vnde quibusdam piper agreste appellatum scribit Dioscorides. Minor, qui & niger vitex appellatur, ramosior est: folijs candidioribus & lanuginosis, flore purpureo: vterque circa flumina nascitur.

Salix equina (ne id etiam prætermittamus) Latinis appellata, pratensis herba, quam Græci hippurim, Romani equisetum, vel caudam equinam, à forma appellarunt, de qua in prato vberius dicemus.

Salicastrum, herba à salice nomen trahēs, quòd in salictis frequentissima sit: quam herbam recentiores (inquit Ruellius) flammam vocauere: folio est duro, cinericei coloris, viticulis callosis, rubentibus, qualiter flos quem flammam Iouis appellamus: in violis fert semen acinorum mali punici simile. Atque hæc tantum diximus, ne quid omisisse videremur eorū, quæ ad salicis cognitionē attinēt.

Sed antequam à Salicto ad vlmarium transeamus, libet hîc paulisper animi causa digredi, & in adulescentulorum nostrorum fauorem (quando hîc de salice sermo habitus est) versus quosdam proferre, mea sententia, ingeniosissime & admodum erudite conscriptos, de salicis arboris in nympham eiusdem nominis trāsformatione, quos ex Italia nuper attulimus. Eos vero descripsit iuuenis quidam Italus spectatæ indolis, & ingenii, pro ætate admodū acris: vt vel omnium iudicio ad poëma natus facile existimari debeat. dignos autem existimo qui legantur, neque memoria paulo negligentiori aliquando intereant.

Metamorphosis

SALICIS NYMPHAE, IN arborem ſui nominis.

Forte ſub intonſæ conſederat Ilicis umbra
Flaua ſalix, caſtæ comitum pars fida Dianæ:
Implebatq; ſinus Zephyris, nexuq; ſoluto
Errabant nitidi per eburnea colla capilli.
Qua pater aurifera redimitus tempora Cytro
Verberat ingenti Benacus littora planctu.
Dum ſedet, oblitam dominæ Fauniq; procacis
Florilegæ tenuiſtis apes, uolucreſq; canoræ,
Et quæ proceras mulcebant flamina quercus.
Propter aquæ riuum ſomno iamque illa grauatum
In pharetram, & laxos caput inclinauerat arcus.
Ante pedes lapſum fronti crinale iacebat,
Et iaculum, Triuiæ magnum ac memorabile munus.
Viderat hanc (ut erat dulci reſoluta ſopore)
Forte ſenex Proteus, latiatas æquore cauteis
Dum colit, & captos adducit arundine piſces,
Stans celſo in ſcopulo. Viſa ſtupet ille, ſiletq;
Improbus: atque atrum flagranti corde uenenum
Concipit, & cæcum totis bibit oſſibus ignem.
Conatuſq; diu flammas inhibere, ter altis
Se luſtrauit aquis, ter carmina dixit. At illum
Humida uentoſi riſerunt numina ponti.
Iamque ſuas artes, nodoſaq; lina peroſus

Cæruleas damnabat opes, centumq; sorores
Post salicem posuisse ferunt. Ergo ille trementi
Luctantiq; ferox, & inania bella mouenti
Vim tulit. At cæsis uirgo Saloina lacertis
Impleuit plangore nemus, latosq; per agros
Haud intermissas fudit miseranda querelas.
Non illi uolucres urgere in retia ceruos
Cura, nec in lætos leporem deducere casseis
Amplius, aut timidos calamo transfigere damas,
Nec rapidis uacuos canibus circundare syluis.
Sed latet, & scabro laqueata cubilia tofo
Incolit, & longo domus est spelunca recessu:
Qua nitidos colles, subiectaq; collibus arua
Spectat oliuiferos quassans Tauareda capillos.
Heic modo crudeles somnos, modo flamina dicit
Impia, nunc sortem delamentatur iniquam:
Noctes atque dies passis incompta capillis.
Sæpe iam Dryades frustra lenire iacentem
Tentauere. Quid hos dixerunt chara dolores
Perpeteris Nymphe? quid fies mœstissima uirgo?
Virginis ad nomen, suspiria traxit ab imo
Corde salix: silet illa tamen, nec prodere cæcas
Sustinet insidias: tumidi sed pondera uentris
Celat, & interdum læsi dat signa pudoris.
Tumq; oculos uix tollit humo, nunc pingitur ostro
Puniceas incensa genas, nunc flebilis hæret
Pallidior buxo: Qualis Pallantias ortu
Cum rubet, & subita tegitur caligine mœrens
Memnonis admonitu. Iam sol altissimus axe
Fecerat exiguas spatiis æqualibus umbras:

Ecce tumens ſpolijs, atque oblita cæde ferarum
Antra ſubit ſyluis Hecate laſſata ſub altis:
Antra, hedera, & uarijs labruſce ſparſa racemis.
Intus aquæ uiridiq; obſeſſa ſedilia muſco.
Ante fores uiolæ ſurgunt, flenteſq; hyacinthi,
Et roſa ſydonios referens pudibunda colores:
Thymbraq;, & intactas uictura liguſtra pruinas:
Et cum flammeolis canentia lilia calthis,
Puniceiq; croci, grato quos murmure labens
Riuus, & attritos uerſans alit unda lapillos.
Non latices illic, nitidi non uda profundi
Lanigeræ turbaſtis oues: ſaltúue proteruo
Indomiti ripis infeſtauere iuuenci:
Non fera, non imis ſerpens educta cauernis,
Nec quum ſe paſtæ referunt de monte capellæ.
Sæpe tamen Dryades feſſos uenatibus artus
Fonte lauant, taloq; tenus contingere gaudent.
Quò ſimul intrauit, trepidantem ac multa trementem,
Tergaq; iam dantem uidit Latonia Nympham:
Vidit, & exarſit, pharetramq; arcuſq; retentos
Corripuiſſe ferunt. At uirgo concita curſu
Tranſuolat arua, fuga rapido uelocior Euro:
Donec arenoſum uitrei Melonis ad amnem
Peruenit. Hic iunci ſteriles, hic candida circùm
Populus, & pigram uelabat canna paludem.
Et cum caricibus limo quod creuit acutis
Molle ſiler, calamiq; leues, ulmiq; uirentes:
Subſtitit hic lachrymans, ſparſoſq; à fronte capillos
Reijcit in tergum, pleno ſingultibus ore:
Pallidulo tales effundens pectore uoces:

Di,ſiqua eſt uſquam pietas:ſi conſcia ueri
Numina,deceptas ſpectant ſine fraude puellas,
Eripite hanc animam miſeræ,& ſuprema roganti
Munera ferte.Atque ò finiſſem morte dolores,
Cum mea uirginitas erat illibata:libenter
Nam potui tum caſta mori.Teſtor tamen omnes
Aegra deos,ſanctum contra mea uota pudorem
In uentos abiiſſe leues.Si mentior,in me
Vertat inexhauſtas iaculatrix diua pharetras.
Audiit hæc Phœbe,celereſq; morata ſagittas,
Arbor eris,dixit,ſed quæ nec poma,nec ullas
Diuitias domino præter fera uincla miniſtres:
Nec tu militibus,nec tu clamata theatris
Publica ſerta feres:nec te dignabitur inter
Alticomas quercus,aut coniferas cypariſſos
Sede nemus:nigra nec nubilus Ilice lucus.
Sed procul extremis ignota iacebis in aruis,
Perq; lacus patulos,obliquaq; flumina paſſim
Fœda tibi querulæ facient conuitia ranæ.
Sic tua dum graciles carpent uirgulta capellæ,
Tityrus innitens baculo ſyluestris oliuæ,
Multifora uetitas narrabit arundine flammas:
Flauenteſq; comas,tibi quæ nocuere placendo,
Ruſticus incurua deponet falce quotannis:
Contemnetq; tuos imo de gurgite uultus
Paſtor ad obſcœnas iuuenilior ille rapinas,
Semper & iniuſti fæx uulgatiſſima regni:
Atque aliquis pictos nodoſo in robore qualos
Fronde tua texens,aut candidulos calathiſcos
Raſilibus uirgis:o quantum flexilis iſta

Nympha fuit, dicet: tunc te culpabit, & inter
Fabula fœmineas diceris longa cohortes:
Vrgebitque tuam, dum uentilat ordea uannum,
Testilis, & genibus feriet caua texta malignis.
Mox simul obliquam terris ostenderit urnam
Tros puer, atque uias pluuius fœdauerit Auster,
Te uulgus calcabit iners: te fœmina uirque
Induet: & soleis plangetur terra salignis.
Desierat Dictymra loqui, quum territa uirgo
Ter conata solo teneras diuellere plantas,
Mollia ter niueis percussit pectora palmis.
Dúmque pedes subita queritur radice teneri,
Pes ubi sit quærit, digitíque, unguésque, cutísque:
Iam teretes suræ, iam candida crura, sinúsque,
Rugoso sensim cœperunt cortice claudi:
Brachiáque ad cælum quæ forte tetenderat, altos
Induit in ramos: restabant ora, comæque.
Quid facis? (exclamat) Latonia parce, nec uno
Funere perde duos, uteri miserere, nec ultra
Iram tende tuam. sic me periisse iuuabit?
Parce precor. Clamabat adhuc, clamantia cortex
Occupat ora recens: & uox in stipite raucum
Vltima murmur erat. Latebrosa quale sub alueo
Pumicibúsque cauis Sicula exauditur in Hybla,
Horrida quum uario saturatas flore cateruas
Clausit hyems tectis. Crocei iam uertice crines
In longas abeunt frondes, quæ nunc quoque (mirùm)
Corpora mutatæ uelant pudibunda puellæ.
Sed postquam teneras absumpsit cura medullas,
Cura uigil, querulúsque dolor, sæuique labores,

Arentis nodi traxerunt ossa figuram:
Próque noua mollis creuit lanugine muscus.
Pallor inest foliis, scires timuisse, uicémque
Sanguinis in lenta gelidus perit arbore succus:
Quæ, memor antiquæ cladis, crescentia matrum
Semina, seminibus fertur temerare profanis.
Hinc iuga montiuagæ nimium dilecta Dianæ
Odit: & inuisos plebi ne perferat ignes,
Gaudet aquis, umbrísque, & opacæ frigore uallis.
Néue parum cautis desint exempla Napæis,
Iudicium luctus, foliis nouus hæsit amaror.
At puerum, Nymphæ, postquam Lucina dolenti
Affuit, obscuris enutriuere sub antris.
Signa tamen partus, ueterísque infamia facti
Durat adhuc, uteróque manet despecta capaci,
Quæ fuerat cunctis olim prælata puellis.

Discite hoc exemplo Virgilium imitari: non enim hi versus aut laborem in legēdo vestrum, aut libelli pretium multum augere poterunt: neque vero paruula hęc digressio hîc à me facta fuisset, nisi valde timuissem, ne versus hi, qui mihi profecto visi sunt elegantes & iucundi: interijssent. Veniamus ad vlmarium.

Vlmarium.

VLMARIVM, vitiū præcipue causa, veteres facere solebāt. nam huiusmodi arboribus imprimis gaudēt vites, quibus etiā eleganti quodā coniugio

hodie apud Italos maritãtur. Vnde Columella lib. 5.cap.6. Vlmarij faciendi rationem longo ſermone recenſuit,& quo pacto prima quæque arbor ſenio aut tempeſtate afflicta ſummouenda eſt, & in eius vicem nouella ſoboles ſubſtituenda in vlmorũ ſeminarijs quæ vulgus noſtrũ vocat *ormaye*. Itaque de vlmorum differentijs ac generibus dicendum.

VLMVS, Græcis ptelæa, Gallis *orme*, procera eſt arbor, folio indiuiduo, lente crenato, ſcabro, oblongiore quàm pyri: materie flaua, robuſta, neruata, deformi: ſemen ei racemoſum, quod ſamara Latinis dicitur. In foliolis & petiolis, gummi producit, item etiam quoddam animalculorum genus quod cnipes vocant.

DVPLICEM vlmum fecit Theophraſtus montanam, quam oripteleçam nominat: & campeſtrem, quæ fruticoſior eſt: folio indiuiduo, leniter per orã ſerrato. vulgus noſtrum hanc fruticoſam vlmum vocat *ormeau*.

Gallicam & item vernaculam vlmum Columella facit. Gallica, ea eſt quæ & Attinia dicitur, & marita vlmus: quòd vitibus ſit commodiſſima. Generoſiſſima hęc eſt & lętiſſima, multámque frõdem miniſtrat, & rariſſimũ ſemen creat: atque ob id ſterilis pleriſque iudicatur. ſeminibus inter frõdem, quam prima edit germinatione, latentibus: naſcitur tantũ ſcopis. Inter Attinias vlmos Plinius ſiccanas laudat, quæ excelſiſſimę ſunt & nõ riguę.

Vernacula vlmus ea eſt quæ & noſtrâs & Italica dicitur, diuiſiore folio, & ab eodem pediculo

numerosiore,iucundissimum pabulum bubus adfert,& frondes vitilibus vtiles: minus lętatur mõtosis, & aquis gaudet, vitem alit, eiúsque societatem commodissime patitur. Quapropter ab antiquis in eum vsum formabatur, quotannis alternis brachiis in modum scalarum relictis, vt facilius suis clauiculis, veluti manibus quibusdam, ipsam complecteretur, & sursum ascenderet. Dicamus iam de populis.

Populetum.

Populetum vlmario subiungemus,quando hæc etiam arbor(præsertim nigra)vitibus maxime est amica : quapropter (inquit antiquus agricola) vinearum causa, post hortos serebatur, bipedaneo pastinatu,talea sesquipedali,biduo siccata,semipedis interuallo, terra superiecta duorum cubitorũ crassitudine. hæc enim arbor, vitibus admodum placet. Itaque antequam ad Vinetum accedamus, de ea primùm est dicendum.

POPVLVS arbor duplex, quarũ altera nobis frequens,& satis nota, nempe alba : altera, vtpote quæ nigra dicitur, plurimum rara, & ægrè apud nos crescens. Cæterum dictam populum quidam putant à foliorum multitudine.

ALBA siue candida populus, Græcis λεύκη appellata,ob id(inquit Pausanias)quòd Hercules in descensu ad inferos apud Acherontem fluuium

eam vidisset, ramúmque eius rediens extulisset, itaque etiam Herculi dicatam ferunt. Certe ob id dictam putauerim, quòd eius folia superne candicent. Vulgus nostrũ tremulam appellat *du tremble*: quòd eius arboris foliorum pediculus sit maxime tremulus, vt ipsa etiam folia, vel leuissimo spiritu agitata, inter se plurimum crepitent. Arbor campestris, aquarum auida, caudice procero, erectóque consurgit: ligno intus albo, lento, scutis faciendis aptissimo, læui & carnoso cortice, folijs tremulis, numerosioribus, in iuuenta circinnatis, in senecta angulosis, superne candicantibus & lanuginosis, inferne herbaceis: frondes scopis tãtum vtiles: nunquam floret: fert tamẽ vuas, brya vocatas: ex quibus (verno potissimum tempore, cum plurimum grauis est, prægnánsque resina) cõficitur vnguentum populneum, ægirynon Græcis appellatum. Nostri tamen etiam ex ipsis folijs id componunt, atque aiunt phlegmonas refrigerare: quo etiam mammis puerperarum illito, matronæ & obstetrices vtuntur ad fugandam lactis abundantiam, quæ statim à partu erumpit: id autem, sua barbarie appellant *du pampelion*: cuius vsum damnatum & errorem ostensum videbis apud Menardum.

NIGRA populus, in quam Phaetontis sorores mutatas aiunt, Græcis *αἴγειρος* dicta: nobis infrequens: circa Padum Italiæ fluuium plurima: multo altior & robustior est quàm alba: fronde angustiori, scabriore cortice: in totum strigosior, folium gerit vtraque parte herbaceum, atque ita la-

nuginosum ac numerosum: *qua ratione* vitibus magis amica creditur. Sua enim lanugine vuas inficere non potest: præterea minimã vmbram præstat, propter tremulam foliorum facultatem. In hanc, vetustate albam populum degenerare credunt. Ego tamen aliud esse genus existimarim. Humorem resinosum è cauis emittit, quem, veluti lachrymam quandam, in Eridanum destillantem, aiunt in electrum coire: hoc est succinum, quod Chrysophoron appellant. vulgus nostrum vocat *de l'ambre.* Id attritum, iucundissimum spirat odorem, colore auri æmulo. Cæterum populus nigra, fert in folijs guttam ex qua apes propolim suam faciunt. Fructum nullum parit: quanquam in Creta sint qui nigram populum fructum emittere contendant.

Tertium ab his genus Theophrastus facit eius quam Alpinam, nonnulli Libycam cognominant. supradictarum altitudine, cortice pyri syluestris scabro: ramis candicantibus: folio hæderæ: hinc inde exaturato virore nigro, sed parte vna hebete, altera angulosa: pediculo tenui, oblongo: colore parte supina pronáque feré consimili. Ea est certe, quæ nigra populus iure dici debet, folio nigerrimo, fungísque enascentibus laudatissima. Tu videto lector, quid ex his sentias: liberum enim tibi semper esse voluimus in rebus controuersis iudicium.

Dicemus hoc loco etiã de opulo arbore, quãdo & populo est affinis, & eam videtur quidam agri-

culturæ ſcriptor cum ipſa populo confudiſſe, cum tamen ſit ab hac longe diuerſa.

OPVLVS quoque eſt vitibus amica arbor, & aquoſis gaudens, vt eam vites præſertim arbuſtiuas alere ab antiquis ſcriptum reperias. Si arbuſtum (inquit Columella) ex opulo vitibus quis cõſtituere volet, ante annum quàm deponat arborem, ſcrobes faciat quatuor pedum quoquouerſus: deinde circa Calendas Martias, in eandem ſcrobem opulum & vlmum configat: vt ſi opulus defecerit, vlmus locum obtineat: ſi autem vtraque vixerit, altera eximatur, & alio loco pangatur. Cæterum opulus vulgo apud nos obierus vel opierus dicitur. Vlmi proceritate adoleſcit, caudice recto, enodi, rarioribus ramis brachiato, frondibus ferè vitigineis, baccis racematim dependentibus, prima pubertate viridibus, à maturitate puniceis. Hæc tantùm de opulo.

Lauretum.

Lauretum iure optimo hoc ordine diſponemus, quandò antiquis idoneam fuiſſe laurum ſcribit Diophanes viuis ſepibus, quæ vitiarium ambiãt: vnde Romanis eugenia appellata, hoc eſt illuſtris.

LAVRVS, vulgo *laurier*, Græcis daphne: quòd inter vrendum ſonum elidat, quaſi daophone (inquit Ruellius ex Theocrito) vel à formoſiſſima Ladonis filia quam Apollo perſequens ob amo-

rem,in laurum à Tellure matre conuerſam, gentili virginis nomine appellauit, eiúſque arboris ramum auulſum capiti circumpoſuit, quod inde diuinationis ſignum fuiſſe tradunt fabulæ. Arbor eſt læui cortice ac tenui veſtita: ſpargit radices obliquas,inæquales, quæ ſuapte natura non recto tramite progrediantur:perpetua viret coma,caudice procero,pingui ſucco ſcatēte,nodis perquam paucis. Sterilem appellant laurum,quã alij marem vocant,baccifera eſt admodum,quæ fœcunda & fœmina laurus dicitur,carnémque in nucleo cõceptam oſtendit in baccis.

Variæ ſunt lauri arboris ac fruticis ſpecies apud antiquos, quæ tamen minus late patent, ſed ſolo vocũ,aut minimo figuræ diſcrimine cognoſcũtur.

Delphica laurus dicta, quæ (vt inquit Helianus) è Theſſalia Delphos primum tranſlata eſt ab ipſis Tempe, tum cum Apollo draconem ſagittis cõfodit:vel ob hoc delphica appellata,quòd ea victores delphis coronari ſolerent. Eãdem Lactantius grammaticus tripodem quoque vocari dicit,a ternis,quas habet,radicibus: aut quòd Apollini dicata ſit, propter triplicem diuinationis vim,præteritorum, præſentium, futurorum. Arbor eſt æquali colore foliorum,viridior, maximis baccis,è viridi rubentibus.

Triumphalem laurum Auguſtus Cæſar appellauit:qua triumphantes coronari primùm Romæ cœperunt, reiecta delphica. Eam è cœlo miſſam eidẽ Cæſari perhibent hiſtoriæ,ſterilẽ, altitudine

minima,folio criſpo:rara tamen eſt hodie inuētu.

Tenuifolia laurus, Cypria dicta,breui eſt folio,nigro,criſpo,per margines imbricato.

Latifolia,ſylueſtris laurus:tinus quibuſdā nominata: baccas fert nigras aut ceruleas, & in arborem aſſurgit: optima ad exprimendum oleum.

Regia laurus,quæ & auguſta, dicta eſt ab amplitudine tum arboris,tum etiam folij:ne quis fortaſſis ab Auguſto Cęſare denominatam exiſtimet: baccas fert guſtu non aſperas.

Bacaliam laurum alteri generi aſſignant nonnulli:eámq; dicunt appellari quæ vulgatiſſima ſit, & baccarum fertiliſſima,vnde nomen habet.

Accedit in topiario opere, quæ Taxa dicitur, iucundiſſima: paruula quædam ſeu licinia in medio folio excreſcente.Eam autem arborem nō verebimur laurum Alexandrinam appellare, quòd Alexāder Macedo victor primùm huiuſmodi arboris folijs fuerit coronatus,quam alij idæam, alij hippogloſſion (à lacinia quam diximus) vocauerunt.Huiuſmodi laurum fruticoſam primùm vidimus Patauij in hortis Gaſpari à Gabrielis nobilis Patauini, & rei herbariæ ſtudioſiſſimi. Erat autem folio myrti ſylueſtris,ſed maiore: quanquā interdum minore poſtea conſpecta ſit à nobis & molliore ac cādidiore,nec rigido: altero foliolo de primoribus folijs exeunte:rubro inter folia ſemine:radice myrto ſylueſtri ꝓxima,ac molli. vulgus noſtrum eam laurum inter herbas fruticantes commemorat,& bislinguam vocat: quòd ex medio fo-

lio,linguam quoquomodo referente, folium aliud supernaſcatur,etiam ligulæ cuidam ſimile(vt iam diximus) ſed id intelligendum eſt fieri ijs tantum folijs,quæ fructũ ferendum aut ſuſtinendum,à natura factum eſſe dixeris.Bonifaciã vulgus Italorũ appellat, quòd anginæ proſit & bene faciat: folia enim huius, vino temperata huic morbo plurimum ſunt vtilia. Galenus daphnen herbam,& daphnen Alexandrinam vocat.

Spadonia laurus miram opacitatẽ præbet: & quantalibet ſub vmbra ſolum implere traditur.

Extra colũnas Herculis,in mari,naſcitur frutex folio laureo,qui erectus in pumicẽ tranſfiguratur.

In Nereo ſinu parte aquis extante, lapidea eſt laurus,ſimilis tamen virenti: magnitudine fruticis bipedalis.In mari quoque rubro viuere eam adfirmant.

Daphnoides herba, ſiue frutex, à folio etiam laurino nomen habet: quam eandem eupetalon Græci dixerunt.Frutice eſt ſeſquipede alto, ramoſo:ramis flexilibus,ſurſum verſus folioſis, cortice (qui virgas veſtit) glutinoſiſſimo, atque inextricabili.Folia habet lauri,molliora,valida,nec fragilia,quorum guſtatu os & fauces accendantur:flores candidi,bacca,cum ematuruit,nigra:frons fractu contumax, radix inutilis. Ea eſt quam vulgus noſtrum non omnino inepte (vt quidam putant) laureolam vocat.

Daphnitis ſiue Chamędaphne, hoc eſt humilis laurus:etſi dicatur etiã vulgo laureola, nõ eadẽ

eſt tamen cum ſuperiore:exit enim vnico ramulo, cubitali,erecto,tenui: folio laureo, itidem etiã tenui, ſed multo læuiore:acinos fert rubẽtes,rotundos,folijs annexos quibus adnaſcantur.

Quę vero vinca peruinca Plinio nominata eſt, etiã ſi eandem cum chamædaphne eſſe putet: longe tamen eſt ab ea diuerſa : hortenſis enim & topiaria herba eſt(vt in hortulo diximus) virens in modum lineæ: foliis geniculatis circũdata,laurum quidem imitãtibus : veteribus inopiam florũ ſupplere ſolita.non autẽ attollitur,ſed humi ſerpit,& ſe in modum funiculi porrigit,vicina queque vinciens,vnde illi nomẽ: florem gerit ex purpura cæruleum.vulgus noſtrum appellat *de la peruence.*

FRVCTVS, aut ſi mauis, baccæ lauri, Græcis daphnides appellãtur:quẽadmodum cedri fruct9, cedrides.vulgus noſtrũ vocat *grains de laurier*,quarum facultates & vires nihil attinet hoc loco longiori ſermone recenſere.nam in ſuperioribus deſcriptionibus,ſatis quidem earũ forma notata eſt.

OLEI laurini veteres plurimum meminerũt, & id quidem maxime probarunt,quòd ex laurinis baccis fieret,hoc modo. Baccas lauri ꝑmultas maturitate turgentes in aqua calida diſcoquito : vbi diu efferbuerint,olei quod ex ſe dimiſerint vndam ſupernatantis , pennis leuiter cogentibus , in vaſa transfundito.Quidam etiã folia baccarũ corticib9 admiſcent,alij ſtyracem addunt,vt odoratius oleũ reddatur:medicamentoſum eſt enim,& admodum vtile.Sed de lauris ſatis. Veniamus ad myrtetum.

Myrtetum.

Myrtorũ seminarijs, que myrtera vocata sunt, antiqui plurimum delectabantur: tum propter vini & olei vtilitatem, quam ex myrtis accipiebant: tum quòd totum fundum rusticum, atque adeo loca vicina odoris suauitate replerent: Quapropter locis post hortos editioribus myrteta conserebantur vel ligno, vel ramis, vel etiam semine. Quin & comitem rosam adiungebant myrtis, & ordine disponebant: partim vt fructuosiores eminerẽt, partim vt vberiorem fructũ parerent: quod certe oblectationis & elegãtiæ gratia ab ijs fiebat potius, quàm domesticæ rei. Vnde Martialis villam Baianam Faustini cum laudat libro quinto,

Baiana (inquit) nostri villa Basse Faustini
Non otiosis ordinata myrtetis,
Viduáque platano, &c.
Sed rure vero barbaróque lætatur.

Faustinus enim rei domesticæ & reditui, potius quàm delicijs dabat operam. Nam etiam apud antiquos, baccæ myrtinæ in eo vsu erant ante piperis vsum, vt libi obtinerent vicem: quodam generosi obsonij nomine inde tracto, quod myrtatum vocabatur. Sed ad arboris descriptionẽ, ac genera.

MYRTVS, Grẹcis myrrhine & myrsine, nostris *du murte*, arbor est fruticosi generis, oleam referens: nisi quòd ramis foliísque est minoribus: an-

gusta fronde, perpetua, seriatim disposita, flore supra fructum insidente; baccis nigris, piperis gustu, succo vinoso, stirpe inæquali & ramosa.

Myrtum multiplicem fecerunt antiqui: nempe Dioscorides, Cato, & Columella. primùm enim candidam myrtum vocant, quæ baccas candidas ferat: & nigram, quæ etiam nigras, medicinæ & vino atque oleo vtiliorem. Sed & his deinde coniugalem addit Cato, quem esse nostratem existimamus. Alia præterea genera topiarij faciunt: Tarẽtinam, folio minuto: nostratem, patulo: exoticam, densissimo, senis foliorum versibus: sed hæc nobis non est in vsu.

Myrtus syluestris, Græcis oxymyrsine, siue Chamæmyrsine, Ruscum & ruscus Latinis dicitur: officinæ bruscum corrupte vocant: vulgus *du bousson*: humilis est herba, fruticosa, folijs acutis, mucrone rigentibus, dependentibus à medio baccis, quæ per maturitatem rubescunt: osseo intus nucleo: ramulos habet cubitales, vitilium modo lentos, foliosos, fractu contumaces: radicẽ graminis, acerbã, subamaram. Fiunt ex ea scopæ apud Italos & nostros Lugdunenses, ad detergẽdam infumibulorum fuliginem.

Alterũ genus rusci nonnulli faciunt, quod proceritatem arborum æquat: folio lato, duro, per angulos aculeato, immortali virore: baccis rubentibus, racematim collectis: sed genus ęquifoliæ ilicis potius iudicarim, quemadmodum in sylua latius docebimus.

Nemoralem myrtum vulgus rusticorum vocat, quam Plinius, ni fallor, dryophonum appellauit, quasi syluæ cædem. herba est in syluis cæduis & quercetis passim nascens: tenuibus cauliculis, cubitalibus: ambientibus vtrinque folijs, quasi syluestris myrti, sed mollioribus & candidioribus: pollicari latitudine: flore albo, veluti sambuci: fructu acri, quo piperis loco rustici cibos condiunt: vnde cusini quasi culinarij ab ijs appellantur, *des cusins*: quòd iam venerint in ganeam, gratissimo ori mandentium cibo, præsertim si edomita acrimonia saccari dulcedine fuerit.

Myrtidanum appellatur Dioscoridi virgultũ myrto adnascens, nodosum, inęquale, verrucosum, concolor: quod veluti manus quædam myrti caudicem amplectitur, vnde nomen habet. Martidanum videtur appellasse Dioscorides, & myrtidanum, ipsum piper. Galenus ait myrtidanum esse myrti sobolem, quæ exiens â radice fruticat.

FRVCTVS, atque adeo bacculæ myrti satiuæ & vrbanæ, myrtæ & myrtides Gręcis nominãtur. hæ diutissime virentes (vt Græci produnt) seruantur vase non picato, diligenter operculato conditæ: alij cum ramulis reponere malunt ad delicias.

Myrti syluestris, siue rusci baccæ, fœtent dum recentes sunt: osseáque est in ijs duritia. magnitudine cerasum malũ æquant. Itaque cauebunt posthac nostri pharmacopolæ mauritanam factionẽ sequi, quibus fructus oxymyrsinę aut rusci, *cubebæ* vulgo, siue *combebæ* appellantur. Certe Actuarius

(quemadmodum probe collegit noster Ruellius) cubebas vocat, id granum, quod etiã Galenus carpesium nominat. Est autẽ Carpesiũ, longe alia res à rusci fructu. Carpesia enim, minuta grana sunt, odorata gustu, non absimilia radicibus herbæ quę phu nominatur, plurima in Syria proueniunt.

Ex bacca præsertim nigra, satiuæ myrti, siccata vsque ad ariditatem in vmbra, atque ita mulso indita, fiebat vinũ apud antiquos (inquit Cato) quod myrtitem appellabant, & myrtaceum: plurimúmque valere existimabant in medicina.

OLEVM quoque myrtinum siue myrtaceum fiebat apud eosdem, ex ijsdem baccis non siccatis, & continuò expressis. Id vero ad multa est vtile. Sed hæc de myrteto satis.

Platanetum.

Tantum platani descriptionem nostro Arbusto subiungemus, quandò in syluam adeo eleganter non cadit: nam vmbrę & opacitatis gratia potius conserebatur apud antiquos, quàm vt in syluis frequens esset: amat enim rigua loca, & fonticulos sibi vicinos. Quapropter Platanetum hoc loco data opera confinximus, etsi vix reperiatur: tum vt ordinem nostrum libere prosequeremur, tum etiã magis, ne id in Arbusto prætermitteremus, quod post hortos in ipsis seminarijs venustissimum & amœnissimũ esse solet. Is enim antiquis mos fuit,

in arbusto medio, quod vepribus & dumetis circunseptum esset, fonticulum ductilem adornare, quem ambiret platanus opere topiario composita: concamerato, vmbræ gratia, ramorum sinu capaci: largè numerosum verticem extendente: vt & epulari per æstum, & cõfabulari, vel (animi causa) auram captare complures possent, omni æstu securi. Vnde Cicero dialogum de oratore, commodè exordiens, vmbram platani fonticulo riguam plurimũ laudat: circa quam, in arbusto, sedes erãt eleganter dispositæ, & puluinis adornatæ, vt confabulantes quietius aura liberiori fruerẽtur. Admonuit (inquit) me hæc tua platanus, quæ non minus ad opacandum hunc locum patulis est diffusa ramis, quàm illa, cuius vmbrã sequutus est Socrates: quę mihi videtur, non tam ipsa aquula quę describitur, quàm Platonis oratione creuisse. Certe Basileæ memini me vidisse in area diuo Petro sacra, atque adeo in medio arbusto, elegantissimam & admodum patulam platanum, arte topiaria, tribus, & amplius tabulatis compositã: sub qua ductilis esset fonticulus, grato murmure cõsidentes oblectans: atque illuc populus, per æstum, vmbræ & oblectationis gratia confluit. excipit enim platanus illa centurias, & per æstus vindicat à calore optantes imbrium per folia crepitus.

PLATANVS igitur, tam Græcis quàm Latinis nomen retinet, à foliorum & vmbræ latitudine. propria appellatione apud nos caret: quãquam etiam in Gallia conspiciatur, omnibus inuisam ar

boris ſpeciem demirantibus, & nomen eius ac naturam ignorantibus cubitorum ſexdecim proceritatem æquat:cortice craſſo,fronde vitiginea: longo,rubróque pediculo:floſculo pallido:pillulis ſcabris,lanuginoſis,minutis:viuax arbor, rigua plurimum amans,& vino irrigari gaudet.

Sunt & pumilæ platani,chamæplatani vocatæ, coactæ breuitatis : arborum enim abortus etiam inueniuntur . hæc ergo in genere pumilionum infœlicitas dicitur . Id vero genere ſerendi & recidendi fit, ratione inuenta ſub Auguſto Cæſare, quemadmodum nemora tonderentur.

Sed quemadmodum vna ſententia atque adeo ſermo vnus,ſemper alium trahit (nunquam enim deeſt quod dicamus) priuſquam arbuſtum noſtrũ claudatur:cõmodum eſt ſub platano,ornatus gratia , fonticulum deſcribere, & herbas fontibus familiares breuiter adnotare.ſiquidem hic locus cõmodus ad hanc rem nobis videtur. Inde vero, Arbuſtum dumetis & ſpinis (quæ viuæ appellantur) claudere conabimur.

Fonticulus.

Eſt (inquit Plinius) Athenis,in Lycio,platanus arbor clara,ſocia gelidi fontis amœnitate. Ea nos monet ſententia,vt hoc loco fonticulum deſcribamus,ſub platano exiliẽtem,quemadmodum etiam in Creta inſula ad Cortinnam,alia platanus fuiſſe

fertur, apud fontẽ egregij nominis: quæ folia hyeme non amitteret: sub qua à Ioue compressam Europen fabulantur indigenæ.

Itaq; fons quid sit, item etiam scaturigo, gurges, stagnũ, vortex, puteus, aqua, & huiusmodi vocabula, latius explicuisse visus est Stephan⁹ Doletus in libello quẽ conscripsit De re nauali, q̃ vt adhuc nostrã operã desyderet. Quapropter illuc adolescentuli recurrite: tot⁹ enim libellus elegãtissime, mea sentẽtia, descriptus, scatet huiusmodi vocabulorũ interpretationib⁹. Solùm hoc adiiciemus, fonticulum amœnitatis causa nos interdũ latius appellare, non tantũ aquã mota humo in aliquo loco emanantem, sed etiam ductã per canales ex ipso fonte, atque adeo scaturigine, in eum quẽ velimus locũ: aut amœnitatis, aut etiam commoditatis gratia: quemadmodum in plerisque hortis quotidie fieri videmus. Hoc autem loco, profectò fonticulũ appellabimus, aquam nonnunquam sua sponte, nonnunquã ob delicias effossa humo prorumpentem, haud longè tamen diffusam, & quæ vix aut nunquam in fluuios degenerat: quod fontes propria appellatione dicti facile solent. Cæterum vt rarissime circa eos fontes qui ferè semper ex rupibus, aut montium vallibus vasto gurgite atque impetu prorumpunt, vel minimam herbam videas succrescere: ita sanè circa fonticulos, quos hîc tibi depingimus, plurimas herbas conspicias, nullo præterea loco pullulãtes: de quibus nunc est nobis agẽdum: harum enim gratia fonticulum instituimus.

Herbæ fontibus

ADNASCENTES.

Incipiemus à musco qui marginibus fontium & asperginosis saxis præcipue hæret:etsi iure herba dici nõ debeat,vnde muscosi fontes appellati.bryõ Græci vocant & splanchnon,nostri *mousse*.

Bryon etiam in mari vel maritimis palustribus nascitur, quod ideo bryõ thalassion Græci dicunt, hæretq; saxis,pumicibus,scopulis,testísq; terra cõprehensis : algam Latini vocant, Veneti *de l'arga*. Muscum certe refert, cum tamen iure muscus dici non possit : est enim herba sine dubio : haud secus atque ea que musci nomen habet : in fontibus nascens , quam hepaticam vulgus nominat , de qua mox dicemus. Crescit alga sine caule, radice quẽadmodum muscus : folio principio alio atque alio , postmodum herbido , plurimo atque pusillo, in rugas contracto,lactucam imitanti,quod vel leuissima maris agitatione supernatat:vt eius multa copia per tempestates circa ripam maris colligatur. vnde Virgilius vilem & proiectam algam prouerbialiter appellauit.

Est & bryon arborum , hoc est ceu cani arborum villi,quales in senescente quercu maxime videmus : vnde Dioscorides in cedro , quercu , populo , muscum inueniri tradit , & interdum in picea,(inquit Galenus) : vulgus nostrum eodem no-

mine appellat, quo muſcum fontium.

Eo etiam bryi vocabulo, intelligitur populî candidæ vua, circa Gnidum præcipue optima, aut Cariam, in ſitientibus aſperiſque: poſt eam fœcunda eſt, quæ in Lycia è Cedro colligitur, ad vnguenta pertinens.

Muſcus quoque in floribus id dici conſueuit, quod in quibuſdam herbis aut fruticibus viſitur, nempe veluti quædam villoſa floſculorum congeries quæ conferta ſit, denſáque floreſcat, vt in liguſtro, roſa, & huiuſmodi pluribus.

Bryon præterea, dicitur herba, quæ veluti muſcus fontium, rorulentis petris adhæret: vnico caule, folio ſingulari, lato, craſſo, ſucci pleno, iecinerum fibris ſimili, vnde iecoraria & hepatica vulgo dicta. Italis *figadella*: Græcis etiam lychen, quòd impetiginibus medeatur quas illi lychenas vocant.

NASTVRTIVM proprie acceptum, id eſt, quod vulgus noſtrum vocat *creſſon alenoys, creſſon de iardins*: de quo in hortulo noſtro fuſiſſime. aſſurgit ſeſquipedalibus coliculis, longe ſtatim ab radice, minutorum foliorum pediculo, floribus albis, ſemine per ramorum latera copioſo, firmo, caliculis orbicularibus contento, acri ſapore.

Naſturtium autem aquaticum, quod vocant officinæ, vulgus vero, *creſſon de caillay*: certe eſt antiquorum ſiſymbrium, cognomento cardamine, quaſi naſturcinum ita cognominatum, quòd naſturtium ſapore videatur imitari, id eſt quod Pli-

nius ſylueſtre ſiſymbrium appellat, atque in riguis naſcitur. Cuius deſcriptio ex noſtro Ruellio talis eſt: Caule proſilit cauo, ſeſquipedali, ima ſui parte, pluribus radicularum fibris ſubinde capillato, é cuius alarum cauis, cirri frequentes ſinuatim erumpunt, candidulo flore. Ramuli in aquis, cum inſenuerunt, etiã candicantibus capillamentis articulatim confibrantur, quæ ſeniles canos aliquatenus repræſentant.

Atqui SISYMBRIVM, propriè appellatũ ab eleganti corollarũ venere: id eſſe putauerim, quod vulgus noſtrum mẽtam aquaticam & tymbream, ſeplaſiarij balſamirã appellant. folio enim eſt mẽtæ, ſerrato, nigriore, & paulo rotundiore: quadrato caule, quadamtenus purpuraſcente: floſculis internodia geniculatim coronantibus, verticillato ſemper ambitu: reliqua mentam æmulatur: ſed odorem acriuſculum vibrat, qua dote coronis inſeritur æſtiuis: riguos tractus plerunque ſequitur, & fonticulos amat.

SION, quod Latini Lauer appellant, noſtri *de la berle*: in fonticulis & profluentibus aquis ſpõte naſcitur, frutice puſillo, habitu ſubrecto, pinguíq; latis ac luxuriãtibus folijs, oluſatro ſimilibus, minoribus, tantum, odoratíſq;. de qua plura non addemus: ſatis enim in hortulo noſtro deſcripta eſt.

Anagallis etiã fontibus innaſci ſolet: tamẽ quia in vinetis itidem creſcit, de ea in vineto diximus.

Portulacam item aquaticam vnà cum hortenſi portulaca, in hortulo deſcripſimus.

POLYGONON fœmina, vulgo pinus aquatica dicta, latinis ſeminalis: paruus frutex eſt, vno caule arũdini ſimili aſſurgens: denſis geniculis in ſe tubarum modo farctis, tuberibus articulorum prominulis, quos folia frondibus piceæ ſimilia, in orbẽ conueſtiunt, radice ſuperuacua. naſcitur in aquoſis & fontibus: de alia autem polygono, in ſemitis agrorum dicemus.

FONTALEM herbam Latini vocarunt, quam Græci potamogeton: hoc à fluuijs, illo â fontibus deriuato nomine: folia habet beræ, ſed minora, ſuper aquam expanſa.

STRATIOTES potamios, hoc eſt fluuiatilis militaria, plerũq; etiã fonticulis ſupernatat, radice nulla, ſimilis aizo, niſi maiora haberet folia. De ſtratiote chyliophyllo in agro dicemus.

HYDROPIPERI, hoc eſt aquatile piper, ſecus fonticulos & ſtagnantes aquas, quæ pigro lapſu repunt, gignitur: vulgo *curaige* appellata: quòd ea ſi quis podicem fricet, iuxta aquas ſeceſſurus, dolorẽ maximum ſentiat & *ampullas*. Caulem edit geniculatum, robuſtum, multis alis concauũ: folia mentæ, maiora, candidiora, teneriorá que, guſtu piperis amaro, citra vllam odoris gratiam. Fructũ gerit in ramulis, ſecundũ folia, acrem, continenti acinorum ſerie congeſtum, vuæ modo.

De perſicaria & lyſimachio, in prato dicemus: nõ enim tã ſunt fontales, quâm pratenſes herbæ.

SILER aquaticum, vulgus vocat herbam in fonticulis interdum ſuccreſcentem, quam phel-

Iandrion antiquorum esse Ruellius contendit: frequens in riguis & palustribus inuenitur, apij folio, sed aliquanto maiore: caule cubitali, comoso, superne muscario: floribus luteolis, radice crassa, sublutea, capillamentis maioribus fibrata. id esse puto, quod Virgilius molle siler appellauit. De alio autem silere in sylua & colliculo dicemus.

Onobrichis circa fontes etiam nascitur lentis folia habens paulo longiora caulem semipedalis altitudinis, florem rubentē, radices exiguas dilutis multisque etiam locis prouenit.

TVSSILAGO Latinis dicta, quemadmodum Græcis bechion, à sedanda tussi: nascitur in amœnis, secus fontes præcipue. Ea est quam seplasiarij vngulam caballinam, Arabes farfaron, vulgus nostrum vocat *pas d'asne*, à foliorum similitudine: nam ei caballinæ vngulæ, folia emicant sena aut septena ab vna radice: maiuscula quàm hæderæ, superne virentia, à terra subalbida, in plures angulos exeuntia: caulis palmum altus: flores lutei, quibus in vere cōfestim exuitur: radix tenuis, superuacua.

ADIANTVM à Græcis dictū, quasi non madescens, quòd semper siccum inueniatur, etiam si aqua merseris, aut si quidē madescat, celerrime siccatur: nostri cum Theodoro capillum Veneris appellāt. vmbrosas petras, parietúmque ac fontium aspergines amat, & saxa manantia. duorum est generum, album & nigrum. Album (quod etiam ebenotriches dicitur, quia folia gerat capillis ebeni si-

milia) in Montepeſſulano plerũque reperitur:cu-
ius loco pharmacopolæ noſtri vtuntur ea herba quam ſaluiam vitam appellant, in veteribus parietibus frequentem. Nigrum autem adiantum, pedali conſurgit proceritate, folio molliſſimo, paruo, coriandri diuiſura, filicis effigie, aduerſis pediculis, capillaceum ramulum vtrinque circundantibus: colore ex viridi nigricante: ſterilis, & flore ſeminéque vidua, radice ferè nulla.

TRICHOMANES à capilli luxuria dicta græcis, eiſdem in locis naſcitur quibus adianton: polittichon vulgo cum Græcis appellata, *du palitry*. coliculis eſt iunceis, quincuncialibus, ſtatim penè à radice foliatis, fronde rotunda, lenticulæ forma, aduerſis inter ſe pediculis ſubfuſca, ſine flore, ſine ſemine.

Claudamus iam Arbuſtum noſtrum ſpinis & virgultis, aut ſepto vndique veſtito vepribus & dumetis, vnde ſpinetum aut vepretum poſſimus appellare.

Spinetum.

Diximus in hortulo, cũ ſepem viuam deſcribe-remus, de quibuſdam ſpinis, atque adeo fruticibus, quibus horti frequentiſſime ſepiuntur: nunc reliquas nobis hîc explicare oportet, in Arbuſti clauſura, ab ijs quę frequẽtes ſunt & admodũ vulgares.

Itaque quid batos, cynosbatos, chamæbatos, cynoſrhodos, rubus Idæus, Rhamnus, oxyacãthos, liguſtrum, matiana, ex hortulo noſtro requirito.

Nemini dubium eſt, acanthum Græcis, propriè ſpinam dici, quemadmodum acãthium ſpinulam, ſed tranſlatitiè etiam id nomen mutuatas herbas quas in hortulo deſcripſimus: quarum altera, acantha, vulgo brancha vrſina: altera acanthion, vulgo cardonetus dicitur. Cæterum compoſitæ ab acantha etiam aliæ ſpinæ inueniuntur, claudendis arbuſtis vtiles: quarũ vnam in hortulo notauimus, nempe oxyacantham; alias neceſſe eſt nos hoc loco ſubiungere.

ACANTHA leuce, ſiue leucacantha, hoc eſt alba ſpina, ſeplaſiarijs bedegar, folia fert chamæleonis albi, anguſtiora, candidioráque, ſubhirſuta, ſpinis infeſta: caulem binos cubitos excedentem, craſſitudine pollicari vel eo ampliore, ſubalbidum & inanẽ. Vertici ſummo echinus inſidet, marini non abſimilis, oblongior tantũ & minor: floribus purpureis, in quibus ſemen cnici forma, rotundiuſcu-

lum,nostratibus minus est cognita.

Quam autem vulgus nostrum vocat albam spinam, *aulbespine*, certe frutex est aculeatus, pruni magnitudine, cortice ligni candido, molli folio, flore albo, odorato, acinis, cum pubescunt, viridibus: vbi per maturitatem inoleuerunt, rubris, myrti specie, lineo intus nucleolo. Eos acinos vulgo appellari audiuimus, *des senelles*.

TRAGACANTHA, quam hircinam spinam Theodorus interpretatur, frutex est spinæ candidæ non dissimilis: surculis humilibus, robustis, late se diffundentibus, inter quos frequens coma, sed breuis, cæcis spinis intercurrentibus horrida, quæ sua fronde contegantur, & candidæ valentésque rigescant: radice lata, surculosa, supra terram emergente: qua discissa, stillat é vulnere succus, qui coalescit in lachrymam. Spina hæc nostris incognita: lachrymam tamen officinæ norunt, interpollato nomine, *dragaganthum* gummi nunc appellantes.

PIXACANTHVS, hoc est buxea spina, sentis est virgas habẽs subrectas, tricubitales, aut eo etiã ampliores, protinus ab radice multas, rubóque crassiores: cortex abscedens, cruentus: radix lata, lignosa, buxei coloris (inquit Plinius) qua in aqua cum semine contusa in æreo vase fit medicamentum quod vocatur lycion.

Lycium autem, Dioscorides pixacanthon appellat: quoniam in Lycia frequens esset, aítque armatam esse aculeis arborẽ, ramis trium cubitorũ aut maioribus: quibus folia dẽsa buxo similia: fructus

piperis, niger, amarulentus, læuis, densus: cortex pallidus, radix multiplex, obliqua, lignosa. Tu vero lector ex his elicito quod voles: nobis enim est huiusmodi spina infrequens, & ignota.

Anonis, quæ etiam spina alba cognominata est, vulgo Resta bouis dicta, in agro describetur: nascitur enim culto solo, pingui, & glutinoso, præcipue in segetibus.

POTERION spina, tragacanthã imitatur: large enim fruticat, ramulis longis, mollibus, lentis, tenuibus, tragacanthę proximis: folijs gracilibus, paruis, rotundis, cortice tenui, spissa lanugine vestito, spinis horrido: floribus herbacei coloris, longis: semine odorati gustus: acri, sed inofficioso: radices agit in altitudinem binum ternúmve cubitorum, firmas, neruosas, quibus proxime terram incisis, lachrymam profundit è vulnere, gummi similem. Eam spinam Galenus neurada appellauit, quòd tusa, præcisis neruis medeatur.

ARIANA spina, ab Aria regione Indis contermina dicitur, tota aculeis horret, ex qua lachryma destillat myrrhæ similis, tum visu, tum etiam olfactu. Cæterum nobis ignota.

ARABICA spina, quæ Aegyptia & Syria dicitur, Dioscoridi spinæ albę similis esse creditur. Arbor tota, præterquam caudice, spinis horret, folijs & germinibus aculeatis, magnitudine spectãda, cujus flos ob elegantiam nectitur in coronas: fructũ fert in siliqua lupino similem: semen lenticulæ refert imaginem. Ex ea sua sponte gummi profluit.

Galenus duo eius ſpinæ genera facit:candidum & nigrum.

SPINAM ceruinã Itali vulgo vocant, rhamni quoddam genus, quod nos vulgo appellamus *de uerprun* vel *bourgeſpine*. Cortex frutici vel arbori, ſubniger & nitidus quaſi ceraſo, intus virens, poſt luteus: lignum extra candidum, cuius interior medulla rubet, eo validos arcus fabricant, fructũ gerit myrti, foris nigrum, intus viridem, ob id ad colorem eum, pingentibus idoneum.

APPENDIX ſpina Plinio dicitur: quoniam baccæ in ea rutilo colore pendeant, appendicéſque vocentur. hanc inter arbuſculas pixacanthæ & paliuro coniungit Plinius, vtpote cui cum illis quædam germanitas intercedat. An autem frutex ille ſpinoſus, quo viuæ ſæpes conſerunt, appendix ſpina dicatur, non auſim aſſeuerare: quamuis in ea baccæ rutilo colore pendeant, & ob id appendices veteribus nominentur.

PALIVRVS Dioſcoridi, frutex eſt vulgaris notitiæ, aculeis frequens, & ramis ſpinoſus, veluti rubus, durúſque: cui ſemen pingue, & fuliginoſum, quod Afri zuram vocant: plurimus eſt in Africa.

Apud nos (inquit Ruellius) paucis antea annis, frutex inuenitur, qui etiam arboreſcere poſſit, folio per ambitum laciniatim rotundo, molli, ramis modo ſpini (quem album cognominant) aculeatis: baccis rotundis, rubris, myrteis, longe maioribus, guſtu, iucundo, qui & vinum ſuauitate ſua cõmendet. Qui colunt in hortis, veluti alienigenam

arborem, myrobalanum appellant. Putat autem esse Ruellius paliurum Africanã, eam præsertim, quæ non siliquetur.

Est & apud nos fruticis genus, quo sepes tam viuas quàm structiles rustici stipant: qui, foliorum vice, spinarum armatur vallo, florémque luteum gerit, siliquam breuem, in qua pauca semina, lata, clauduntur: rura nostra iuncum marium vocant, *du ioncmarin.*

SILYBON, spina est lata, folijs chamæleonti candidæ similibus: quæ recẽs nata coquitur, & cum oleo ac sale manditur.

His vero, ceu melioribus, & magis ingeniose atque erudite conscriptis fruãtur velimus iuuenculi nostri: interea dum *Syluam* & *Pratum* atque adeo Agrum apparamus: in quibus reliquas herbarum & arborum species explicare summa cum diligentia conabimur.

Index dictionum

HVIVS LIBELLI, IN QVO prior numerus, paginam: posterior, lineam notat.

A

Acantha 38.18
Acātha leuce. 38.18
Acāthos, Acāthiū. 38.12
Adiātum album vel nigrum. 37.22
Aegyrinon vnguētum. 18.17
Agnos. 8.15
Agnus castus. 8.7
Agreste piper. 8.27
ἄιγειρος. 18.26
Alga. 32.10
Ambre, saulx. 8.3
Ambre gomme. 19.11
Anagallis. 34.26
Anonis. 40.5
Appendices. 41.18
Arbores fructiferę. 3.13
Arbores vitiferæ. 4.29
Arbustare. 5.8
Arbustum. 4.17
Arbustū Gallicum. 5.10
Arbustum Italicum. 5.4
Attinia vlmus. 16.21
Aulbespi 40.5

B

Baccæ lauri. 24.15
Baccæ myrtinę. 25.21
Baccæ rusci. 27.25
Baccalia laurus. 22.11
Balsamita 34.12
Bechion. 36.9
Bedegar. 38.27
Berle. 34.19
Bislingua. 22.10
Bonifacia. 22.5
Bourgespine. 41.5
Branca vrsina. 38.13
Brya. 18.14
Brion arborum. 32.26
Bryon herba. 33.12
Bryon muscus. 36.15
Bryon Thalassion. 32.8
Bryon vna populi. 33.2
Bruscus. 26.16
Bursault. 7.19

C

Capillus Veneris. 36.26
Cardamine. 34.27
Cardonetus. 38.16
Carpesium. 28.3
Cauda equina. 9.3
Cedrides 24.13
Ceruina spina 41.3
Chamædaphne 26.29
Chamæmyrsine. 27.15
Chamæplatanus. 30.7
Chrysophoros. 19.10
Cyssimbrium. 35.25. & 31.4
Cnipes. 16.14
Cresson alenoys. 34.20
Cressõ de caillay. 34.28
Cressõ de iardins. 30.18
Cubebę, combebę. 27.29
Curaige 35.28
Cusins. 27.9
Cusini culinatij. 27.9

D

Daphne. 20.24
Daphne Alexandrina. 23.8
Daphne herba. 23.8
Daphnides. 24.16
Daphnitis. 23.29
Daphnoides. 23.18
Dragaganthum. 39.14
Dryophonos. 27.2

E

Ebenotriches. 35.29
Ehuisetum. 9.3
Eugenia laurus. 20.23
Eupetalos. 23.19

F

Figadella. 30.14
Flamma. 9.8
Fonticulus. 30.22
Franc osier. 8.3
Fructiferę arbores. 3.13

G

Grains de laurier. 24.17
Gũmi draganthũ. 39.18

H

Hepatica. 32.14
Herbæ fontium. 32.1
Herba fontalis. 31.31
Hydropiperi. 35.16
Hippoglossion. 22.20
Hippuris. 9.3
Housson. 26.17

I

Italicum arbustum. 5.4
Itea. 6.26
Ioncmarin. 42.8
Iuncus marinus. 42.8

L

Lauer 34.2
Laureola. 23.28
Lauretum. 20.19
Lauri baccæ. 24.15
Laurier. 20.24
Laurus. 20.24
Laurus Alexandrina. 22.17. Augusta. 22.7. baccalia.22.11. Cypria. 22.2. Delphica.21.16. Humilis.23.30. Idea.22.19. Lapidea 23.14. Latifolia.22.4. Mas 21.9. Regia.22.7. Syluestris. 22.4 Spadonia.13.16. Sterilis.21.9. Tenuifolia.22.2. Tripos.21.21. Triumphalis.21.27.
Laurinum oleum.24.21
Leucacantha. 38.18
Libyca populus. 19.18
Lichen. 34.15
Lycion. 39.26
Lygon. 8.20.& 31

M

Martidanum. 27.16
Menta aquatica. 31.6
Metamorphosis salicis nymphæ ĩ arborẽ. 9.1
Militaria fluuiatilis. 36.18
Myrobolanus. 37.16
Myrsine. 25.25
Myrcaceũ vinum.2ã.14
Myrtatum. 25.23
Myrtetum. 25.1
Myrtæ. 27.21
Myrrhine. 25.25
Myrtidanum. 27.15
Myrtides. 27.2
Myrtinum oleum. 28.2
Myrtus. 25.25
Myrtus candida. 26.6 coniugalis.26.8. exotica.26.11. nemoralis.27.1, nigra.26.7. syluestris.26.14. tarentina.26.10
Molle siler. 37.5
Murte. 25.26
Muscus arborum. 32.3
Muscus in floribus.30.6
Muscus fontium. 32.3

N

Nasturtium. 30.17

Nasturtium aquaticum. 33.25
Nerprum. 41.5
Neuras. 40.32
Niger vitex. 8.28

O

Obierus, opierus. 20.13
ὀλεσίκαρπος 6.28
Oleum laurinum. 24.21
Oleum myrtinũ. 28.15
Opulus. 20.3
Oriptelea. 16.16
Ormaye. 16.6
Orme. 16.8
Ormeau. 16.19
Osier. 7.24
Oxymyrsine. 26.14

P

Paliurus Africana. 42.2
Paliurus. 43.5
Pampelion. 18.23
Pas dasne. 36.12
Perticaria, vel perticalis salix. 7.14
Peruence. 24.14
Phellaudrion. 36.1
Pinus aquatica. 35.1
Piper agreste. 8.27
Piper aquatile. 35.16
Pixacanthus. 39.20
Platanetum. 25.16
Platanus. 29.27
Platanus pumila. 30.7
Polygonũ fœmina. 35.1
Polytrichon. 37.12
Politry. 37.12
Populus. 17.20
Populetum. 17.10
Populus alba. 17.25
Populus Alpina & Lybyca. 19.18
Populus nigra. 18.25
Populneum vnguẽtum. 18.17.
Potamegeton. 35.9
Poterion. 40.9
Ptelæa. 16.8

R

Regia laurus. 22.7
Resta bouis. 40.6
Rumpi, rumpotinum, rumpotinetum. 5.15
Ruscus. 26.15

S

Sabina salix. 7.25
Salicastrum. 9.6
Salictum. 6.1
Salix. 6.23
Salix Amerina. 7.25. & 8.4

Salix candida. 7.15
Salix equina. 9.1
Salix Gallica. 7.18
Salix Græca. 7.21
Salix perticalis aut perticaria. 7.14
Salix Sabina. 7.25
Salix viminalis. 7.23
Saluia vita. 37.2
Samara. 16.11
Saulſaye. 6.7
Saulx. 6.23
Senelles. 39.10
Seminalis. 35.2
Semĩariũ vlmorũ. 15.24
Siler aquaticum. 35.28
Silybõ. 42.10 Siõ. 34.20
Syria ſpina. 40.22
Siſymbrion. 34.1
Spina Aegyptia. 40.18
Spina alba. 38.21
Spina appendix. 41.11
Spina arabica. 40.23
Spina Ariana. 40.21
Spina buxea. 49.20
Spica ceruina. 41.3
Spina hircina. 39.10
Spina Syria. 40.23
Spinetum 38.1
Splanchnos. 32.16
Stratiotes potamios. 35.13
Succinum. 19.9

T

Taxa. 22.14
Tinus. 22.4
Traduces. 5.14
Tragacantha. 39.10
Tremble. 18.4
Tremula. 18.4
Trichomanes. 37.9
Tripos laurus. 21.21
Triũphalis laur9. 21.27
Tuſſilago. 36.8
Tymbrea. 34.11

V

Viminalia. 8.1
Viminalis ſalix. 8.15
Vinca peruinca. 24.5
Vinum myrtites. 28.10
Vitex. 8.5. &. 15
Viticis duo genera. 8.21
Vitiferæ arbores. 4.29
Vlmarium. 15.24
Vlmus. 16.8
Vlmus Attinia. 16.21
Vlmus cãpeſtris. 16.16
Vlmus Gallica. 16.20
Vlmus Italica. 16.29
Vlmus marita. 16.22

Vlmus montana. 16.15
Vlmus ſiccana. 16.28
Vlmus vernacula. 16.20 &.29
Vnguētum Aegyrinon, & populneum. 18.17
Vngula caballina. 32.30

Z

Zura. 37.9

